

Kirkkokunnan itsenäisyysjuhla vuonna 1928 Suomen ortodoksisen kirkon kansallistamisen kontekstissa

JOHDANTO

Heinäkuussa 1928 saapui Suistamon kreikkalais-katolisen¹ seurakunnan kirkkoherranvirastoon kirkollishallituksen nimissä lähetetty kiertokirje. Siinä kehoitettiin järjestämään marraskuun 25. päivänä seurakuntalaisten yhteinen juhla, jonka aiheena olisi Suomen kreikkalaiskatolisen kirkkokunnan 10-vuotinen itsenäisyys. Itsenäisyysjuhlan ohjelma oli kuvattu kirjeessä yksityiskohtaisesti. Juhlallisuuksista tuli raportoida ”seikkaperäisellä kirjelmällä” valokuvineen arkkipiispan kansliaan viikon kuluessa juhlasta.² Samansisältöinen kirje oli lähetetty kirkkokunnan kaikkiin seurakuntiin.

Itsenäisyysjuhlassa ei sinänsä ollut mitään poikkeuksellista, olivathan seurakunnan ohjelmalliset kokoontumiset jumalanpalvelusten ohessa osa ortodoksien yhteisöllistä toimintaa. Tarkemmin katsoen siitä kuitenkin avautuu monilla merkityksillä ladattu konstruktio. Tässä artikkelissa tarkastelen vuoden 1928 juhlaa ortodoksisen kirkon kansallistamisen eli suomalaistamisen kontekstissa tapauksena, jonka avulla arvioin kansallistamistavoitteiden jalkautumista seurakuntatasolle. Tarkastelen juhlapäivän viettoa erityisesti merkityksiä muodostavan kerronnan näkökulmasta. Kysyn, mille tulkinnoille

itsenäisyyden juhliminen ylipäänsä perustui. Mikä rooli itsenäisyysjuhalla oli ”kollektiivisen muistin” rakentajana?

Kansallistaminen sävytti ortodoksisen kirkon olemassaoloa erityisesti sotienvälisenä aikana. Sen juuret voi ulottaa 1800-luvun lopulle, jolloin valistushenkisen papiston keskuudessa nousi tavoite muovata pitkälti venäläiseen traditioon nojanneesta ortodoksisesta kirkosta suomenkielinen, demokratisoida sen hallintoa ja vahvistaa sisälähetystyöllä sen jäsenten sitoutumista kirkkoonsa.³ Suomen itsenäistyttyä ja vallankumouksen katkaistua yhteydet äitikirkkoon Venäjällä kansallistajat

1 Kreikkalaiskatolinen oli ortodoksisesta kirkosta yleisesti käytetty nimi 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Nimitystä ks. Kemppi 2017, 36–39.

2 Kiertokirje Suomen kreikkalaiskatolisen kirkkokunnan seurakuntain esimiehille nro 957. Sortavala 17.7.1928. Kirkollishallituksen puolesta rovasti Solntsev. SOAKA Fb 1/1928.

3 Varhaisten kansallistajien tavoitteista ks. Okulov (1888) 1933, 3–18. Em. kirjoitusta taustoittavat Koukkunen 1977, 159–173 ja Laitila 2004, 83–146.

hakivat tukea Suomen valtiolta. Paasikiven hallitus antoi 26.11.1918 asetuksen kreikkalaiskatolisesta kirkkokunnasta, minkä turvin ortodoksien asema järjestettiin valtiokirkon tasolle pitkälti luterilaisen kirkon mallin mukaan.⁴ Suomen valtio käytti valtaansa myös kirkkokunnan kanonisten suhteiden järjestämisessä Konstantinopolin ekumeenisen patriarkaatin alaisuuteen vuonna 1923.⁵

Integraatio suomalaiseen yhteiskuntaan edellytti kirkon erkanemista venäläisistä juuristaan. Vaikka tavoitteet eivät ilmenneet laajamittaisena uudistusohjelmana, tarve sisäiseen ideologiseen homogeneisuuteen tunnistettiin Loiman mukaan edellytyksenä kansalliselle hyväksynnälle.⁶ Kansallistamisen konkreettisiin askeliin kuului muun muassa venäjän kielen syrjäyttäminen kirkon virkakielenä vuonna 1923.⁷ Kieliuudistus aiheutti ongelmia erityisesti luostareiden, kaupunkien ja Karjalankannaksen venäjänkielisille yhteisöille.⁸ Vanha juliaaninen kalenteri puolestaan korvattiin gregoriaanisella kalenterilla ajanlasku-uudistuksessa, joka kulminoitui vuosina 1925–1927 käytyihin oikeudenkäynteihin. Niiden seurauksena vanhaa ajanlaskua kannattaneita luostarikilvoittelijoita karkotettiin maasta.⁹ Kansallistamisen parissa toimi vuosina 1925–1935 myös erityinen kirkollishallituksen asettama kansallistuttamiskomitea, joka suunnitteli suomalaiskansallista muutokieltä kirkkoarkkitehtuuriin ja -teksteihin.¹⁰ Talvisota seurauksineen siirsi painopisteen kirkon kansallistamisesta sen selviytymiseen uudessa siirtolaistilanteessa, mutta monien kansallistamiseen liittyneiden prosessien on katsottu ulottuneen vielä pitkälle sodanjälkeisiin vuosiin.¹¹

Vuoden 1928 itsenäisyysjuhlaa ei ole aiemmassa tutkimuksessa käsitelty, vaikka kansallistamisen monitahoisia ilmiöitä muuten onkin tutkittu verrattain laajasti. Tapauksena juhla oli toki rajallinen. Se ajoittui lähes täsmälleen sotienvälisen kauden puoliväliin ja näin se nivoi itseensä kansallistamiskauden keskeisimpiä piirteitä. Niiden tarkastelun kautta artikkelini asettuu myös tutkimukselliseen kontekstiinsa. Hanna Kempin väitöskirjassaan luoma kokonaiskuva sotienvälisestä kirkosta ja kansallistuttamiskomitean ideologiasta tarjoaa erinomaisen taustan tälle tapaustutkimukselle, jossa sivutaan

myös kansallishenkistä ohjelmistoa kirkon juhlassa.¹² Mika Nokelaisen väitöskirja kirkkokunnan vuoden 1918 asetuksen syntyprosessista luo puolestaan perustan kirkon itsenäisyysjuhlan käsitteen tarkastelulle.¹³ Itsenäisyysjuhlaa varten laadittujen ohjeiden sekä seurakunnista lähetettyjen raporttien kannalta keskeisen näkökulman kirkon yhtenäistämisyhtymisiin sekä ajanlasku- ja kieliriitoihin tarjoaa Jyrki Loiman väitöstutkimus.¹⁴ Toisaalta itsenäisyysjuhla sijoittuu myös yhteiskunnallisesti kipeään sisällissodan kymmenvuotismuiston yhteyteen, jota on omassa väitöskirjassaan havainnollistavasti sivunnut Tuomas Tepora.¹⁵ Tältä osin kirkon juhla osoittaa, miten ortodoksit ottivat käyttöön vuoden 1918 voittajien retoriikan ja juhlaohjelmiston. Toisaalta niin sisällissodan kymmenvuotisjuhlalla kuin kirkkokunnan itsenäisyysjuhlalla voi nähdä yhteisen päämäärän: sinetöidä tietty historian vaihe – epävakauden, riitojen, pakkoyhtenäistämisen vuosikymmen – päätepisteeseensä.

Artikkelin keskeisin lähdeaineisto koostuu Suomen ortodoksisen arkkipiispan kanslian arkistossa olevista, vuoden 1928 itsenäisyysjuhlaan liittyvistä asiakirjoista.¹⁶ Kirjeistö kattaa juhlan suunnitelma- luonnoksen, kirkollishallituksen kiertokirjeen (nro 957), kiitosrukousluonnoksen, lehtileikkeitä, arkkipiispalle lähetettyjä sähkösanomia sekä raportit kahdestakymmenestä kuudesta seurakunnasta.¹⁷ Arkkipiispa Hermanille tai ortodoksiselle kirkollishallitukselle osoitettujen raporttien kirjoittajina olivat pääasiassa seurakuntien esimiehet, joista muutamat liittivät kuvaukseensa myös juhlassa pidettyjen puheiden käsikirjoitukset.¹⁸ Tätä aineistoa täydentää kirkollishallituksen kirjanpito, joskin sen pöytäkirjoissa kirkkokunnan kymmenvuotisjuhla esiintyy vuoden aikana vain viidessä momentissa.¹⁹ Juhlan käytännön järjestelyissä keskeisessä roolissa oli Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta, jolta tilattiin kiitosrukouksen teksti sekä juhlaohjelma. Veljeskunnan julkaisema kirkkokunnan äänenkannattaja, *Aamun Koitto*, omisti juhlanumeronsa 21–22 kokonaan kirkkokunnan 10-vuotiselle itsenäisyydelle.²⁰ Numero tarjoaa täydentävän aikalaisaineiston juhlan tarkasteluun.

Aineistojen tarkastelussa on huomioitava, että ne edustavat yksinomaan kirkollisia valtarakenteita.

Kansallismielisen *Aamun Koiton* sisältöä kontrolloi Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunnan alainen toimituskunta.²¹ Kirkollisissa asiakirjoissa puolestaan äänensä saivat kuuluviin ainoastaan kirkon johto sekä seurakuntien esimiehet, jotka omalle esimiehelleen eli arkkipiispalle raportoidessaan vaikuttavat pyrkineen välttämään epäkohtien käsittelyä. Olenkin valinnut artikkelin näkökulmaksi valtapositiosta esitettyjen tulkintojen avaamisen tekstilähteiden perustalta. Kiinnostus kohdistuu siis kieleen merkityksiä konstruoivana välineenä, mikä sopii hyvin kansallistamisen problematiikan käsitteilyyn.²² Ymmärrän esimiesten raportit selontekoina, jotka pohjautuvat heidän kontekstistaan ammentamiinsa merkityksiin ja jotka samalla rakentavat merkityksiä.²³ Raportit ovat vuorovaikutuksellisia, sillä selostaessaan seurakunnassa vietetyn juhlan kulkua ja puheiden sisältöä papisto luo tulkintoja, jotka vastaavat tilanteen luomaan tarpeeseen niin kirjoittajan kuin raporttien tilaajan (arkkipiispan) näkökulmasta.²⁴ Myös vaikenemisella on tässä yhteydessä merkityksensä. Ohittaessaan käynnissä olleet kriisit vaikenemalla katson papiston tuottaneen eräänlaista vastapuhetta vallitsevalle kirkkopoliitikalle.²⁵ Kuten Loima toteaa, on tarpeen pohtia, mitä ”sanottua vielä tärkeämpää haluttiin jättää sanomatta”.²⁶ Sanallisen kerronnan ohella käsitellen myös itse juhlapäivän sisältöä merkityksellistävänä, toisin sanoen pohdin sitä, miten valtarakenteista käsin ohjelmoidulla juhlalla pyrittiin luomaan seurakuntayhteisöä ja kirkkokuntaa yhdistävä kokemus kirkon viralliseen ”muistokulttuuriin”, jolla kirkkokunnan hajaannusta peitettiin.²⁷

SEURAKUNNAT JUHLAN VIETTÄJINÄ

Itsenäisyysjuhlan toimeenpanoon annettiin kirkollishallituksen kiertokirjeessä täsmälliset ohjeet. Aamulla tuli toimittaa juhla jumalanpalvelus kiitosrukoushartauksineen, jota varten lähetettiin erityinen kiitosrukous. Hartauden yhteydessä kehoitettiin muistelemaan niitä edesmenneitä, jotka olivat toimineet ”kirkkokunnan itsenäiseksi ja kansalliseksi kehittämiseksi”. Jumalanpalveluksen jälkeen ehdotettiin järjestettäväksi ohjelmallinen kansankokous, johon sisältyisi rahankeräys kirkkokunnan 10-vuotispäivän ikuistamista varten. Kirk-

- 4 Kirkon ja valtion suhteiden muotoutumisesta ks. Nokelainen 2010.
- 5 Setälä 1966, 112–154.
- 6 Loima 2001, 22.
- 7 Kirkkokunnan virkakiielestä säädettiin asetuksella (80/1923), joka täydensi kielilakia 148/1922. Kemppi 2017, 60. Julkiset jumalanpalvelukset tuli puolestaan toimittaa suomeksi entisen kirkkoslaavin sijaan kirkkokunnan asetuksen 26.11.1918 ja sitä seuranneen asetuksen 14.1.1925 § 153 nojalla.
- 8 Ks. esim. Loima 2001; Husso 2011.
- 9 Ajanlaskukysymykseen liittyvästä valtataistelusta ks. Frilander 1995 ja 1997; Hirvonen 2015; Kilpeläinen 2010.
- 10 Kirkkoarkkitehtuurin derussifikaation ohella kansallistuttamiskomitean työskentelyä tarkastelee Kemppi 2017.
- 11 Esimerkiksi suomen kielen sisäänajo jatkui vielä 1950-luvulla, ks. Husso 2011, 19. Loima on arvioinut kirkollisen historiografian jatkuneen kansallismielisenä aina 2000-luvulle saakka; Loima 2001, 22.
- 12 Kemppi 2017.
- 13 Nokelainen 2010.
- 14 Loima 2001.
- 15 Tepora 2011, ks. esim. 145, 154, 157.
- 16 SOAKA Fb 1/1928. Artikkelissa tehdyt lainaukset tästä kokoelmasta on eritelty kirjoittajan sukunimellä.
- 17 Kirkkokunnassa oli vuoden 1927 kalenterin mukaan yhteensä 30 seurakuntaa. Raportoimatta jättivät Hämeenlinnan, Kellomäen, Savonlinnan (Kuopion) ja Vaasan seurakunnat. Vrt. *Kreikkalaiskatolisen kirkon kalenteri 1927*, 58.
- 18 Esimiesten kirjoituksia täydentävät Jaakko Härkösen puhe Kitelästä sekä seurakunnaneuvoston jäsenten Falinin ja Padushkinin puheet Palkealasta.
- 19 Kokous 15.5. § 14 Hermanin ehdotus juhlan järjestämiseksi ja ohjelmaksi, 25.9. § 23 ja 10.10. § 5 *Aamun Koiton* juhlanumeroa koskevia pyyntöjä, 10.10. § 7 kysymys juhla kantaan ja kiitosrukouksen kääntämisestä venäjäksi, 27.11. § 4 Hermanin ilmoitus sähkösanomien lähettämisestä. SOKHA Ca 16/1928.
- 20 *Aamun Koitto* 21–22/1928.
- 21 *Aamun Koiton* leimallisesta kansallismielisyydestä kirjoittaa Nokelainen 2009, 121. Kemppi (2017, 22) huomauttaa, ettei erimielisyyksiä vaiennettu kokonaan vaan lehden toimitus esitti tarvittaessa eriävän mielipiteensä.
- 22 Diskurssitutkimuksen elementtejä ovat käyttäneet aika-laitekstien analysointiin myös Husso 2011 ja Kemppi 2017.
- 23 Suoninen 2016, 232–234.
- 24 Vrt. Pihlainen 2011, 7.
- 25 Vaikenemisen merkityksistä vastapuheena ks. Jokinen & Huttunen & Kulmala 2004, 12. Vastapuheesta kansallistamisen kontekstissa vrt. Kemppi 2017, 30.
- 26 Loima 2001, 30.
- 27 Vrt. Tepora 2011, 125–129. Hän käsittelee kiinnostavasti julkisen muistamisen muotoja kansalaissodan jälkeisinä vuosina yhteiskunnan hajoamisen traumaa kontrolloivina mekanismeina.

ko ja juhlatila oli koristeltava Suomen ja Karjalan väreän ja kristillisillä embleemeillä ja näistä, kuten juhlivasta kansasta, tuli ottaa valokuva. Juhlapäivää varten toimitettaisiin seurakunnan kuorolle erityinen juhlakantaatti. Lisäksi seurakuntaa pyydettiin lähettämään juhlasta arkkipiispalle sähkösanoma, jonka sisältämän tervehdyksen arkkipiispa puolestaan välittäisi tasavallan presidentille ja opetusministerille sekä kirkkokunnan korkeimmalle johdolle, Konstantinopolin ekumeeniselle patriarkalle.²⁸ Seurakuntien edellytettiin raportoivan juhlan toteutuksesta. Raportit piirtävät monipuolisen kuvan Suomen ortodoksisesta kirkkokunnasta paitsi persoonallisine työntekijöineen, myös erilaisine historian kulussa muovautuneine alueellisine piirteineen.

Juhlinnan keskuksena oli itseoikeutetusti Sortavala, jonne Suomen ortodoksien kirkollinen hallinto oli siirtynyt Viipurista vuonna 1925.²⁹ Sortavalaan oli keskittynyt myös kirkkokunnan suomalaismielinen valistustoiminta: siellä toimi valtion tuella vuonna 1918 perustettu pappiseminaari³⁰ ja siellä piti päämajaansa Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta *Aamun Koitto* -lehden toimituksineen.³¹ Sortavalan tuomiokirkossa juhraliturgian toimitusta johti kirkon virolaissyntyinen arkkipiispa Herman (Aav) ja siihen osallistuivat myös kansallisen kirkkokunnan pääarkkitehdit, rovasit Sergei Okulov ja Sergei Solntsev.³² Tuomiokirkossa kuultiin erityinen kiitosrukous sekä arkkipiispan paimenkirje itsensä Hermanin lukemana. Tuo paimenkirje oli julkaistu etukäteen *Aamun Koiton* juhlanumerossa³³ ja sitä oli myös painettu irtolehtisenä seurakuntiin jaettavaksi. Ohjelmallista juhlaa vietettiin Evankelisen seuran salissa esitelmin, juhlapuhein ja musiikkiesityksin.

Suomen ortodoksisimmalla seudulla Raja-Karjalassa³⁴ itsenäisyysjuhlaa vietettiin raporttien kuvauksen mukaan innostuneesti. Sekä jumalanpalvelus että ohjelmalliset illamat keräsivät runsaasti osallistujia. Korpiselässä ”ei sellaista väenpaljoutta enemminkin [ollut] kirkossa nähty”,³⁵ sillä liturgiaan osallistui arviolta 500 henkeä. Suistamalla oli kansankokouksessa puolestaan noin 300 henkeä. Kelirikosta huolimatta väkeä oli runsaasti koolla myös Kitelessä ja Salmassa. Pitkänrannan viikko-

ja valmistelluista juhlista loppuivat istumapaikat kesken. Ohjelman sisällössä näkyi paikallisten opettajien aktiivinen panos. Opettajien joukossa oli useita jo pitkään suomenmielisen ja -kielisen kirkon asialla toimineita henkilöitä, esimerkiksi Kitelessä Jaakko Härkönen.³⁶ Nämä kuvailivat puheissaan omakohtaisesti kirkkokunnan vaiheita kohti kansallista kirkkoa. Kansallishengen korostuminen rajakarjalaisissa itsenäisyysjuhlissa heijasteli tilannetta alueella, joka aiemmin oli ollut osallisena suomalaisuuden ja venäläisyyden välisessä valtakamppailussa ja jonka väestö oli usein asettunut venäläisen perinteen puolelle.³⁷ Vielä Suomen itsenäistyttyäkin kirkkokunnassa tehtyjä uudistuksia, kuten ajanlaskun muutosta, vastustettiin esimerkiksi Salmassa rajusti.³⁸ Raja-Karjalaan kohdistui 1920–1930-luvuilla niin kirkon johdon kuin valtion taholta yhtenäistävä suomalaistamisaine,³⁹ jossa koululaitoksella oli merkittävä tehtävä.⁴⁰ Tästä näkökulmasta marraskuun 1928 juhlat korostetusti suomenkielisinä ja kansallishenkisinä ohjelmoinen tarjosivat välineen seurakunnallista elämää hajottaneen epäsovun eliminoimiseksi.

Suomen itsenäistymistä seuranneina vuosikymmeninä suoraviivaisen suomalaistamisen kohteina olivat myös Karjalankannaksen seurakunnat kuten Muolaan Kyyrölä, Kivennavan Raivola, Terijoki ja Uusikirkko. Seurakunnat olivat pääosin venäjänkielisiä ja niissä käytiin voimakasta kamppailua 1920-luvun puolivälissä uuteen ajanlaskuun siirtymistä vastaan, minkä yhteydessä papistoa pantiin viralta tai karkotettiin.⁴¹ Osa seurakuntien kirkoista oli rakennettu monikansallista huvila-asutusta varten.⁴² 1920-luvulla ulkomaalaisemmistöisten seurakuntien itsemääräämisoikeutta rajoitettiin ja kirkollishallitus takavarikoi esimerkiksi Kellomäen ja Kuokkalan kirkot pakkoyhdistämällä nämä seurakunnat Terijokeen marras-joulukuussa 1928,⁴³ siis juuri itsenäisyysjuhlan aikaan. Juhlita kirjoitetut raportit kätkivät tapahtumahetken kuohon täydellisesti. Juhlapalvelukset toimitettiin, kansankokoukset ohjelmanumeroineen pyrittiin järjestämään aivan kuten muuallakin, joskin Terijoella kansanjuhla peruttiin musiikkinumeron puuttumisen varjolla ja Kyyrölässä sitä supistettiin ”pitkistyneen jumalanpalveluksen ja myöhäisen

ajan vuoksi”.⁴⁴ Suorin viittaus tapahtumiin löytyi Raivolan papin puheesta, hän nimittäin pyysi seurakuntalaisia ”pysymään yhteydessä oman kirkkonsa kanssa, olemaan hengellisten johtajien kuuliaisina lapsina ja viranomaisten käskyen täyttäjinä”.⁴⁵

Kannaksen seurakuntien joukossa Palkeala näytti suhtautuneen juhlaan poikkeuksellisen innostuneena. ”Huomattavan valistusjuhlan” sieluna oli itäkarjalainen kirkkoherra Sidonskij, joka kuvasi puheessaan henkilökohtaista kiitollisuudenvelkaansa Suomen kirkolle: hänet oli ”kielitaidottomana kutsuttu vieraskansalaisen – – kirkkokunnan ja tämänkin seurakunnan palvelukseen”.⁴⁶ Myös Viipurista lähetetyissä raporteissa annettiin juhlista positiivinen kuvaus. Kalenteri- ja kieliriitojen repimässä seurakunnassa päädyttiin järjestämään kaksi erillistä juhlaa suomen- ja venäjänkielistä väestöä varten. Kirkkoherra Bogojavlenskij johti venäjänkielistä kansankokousta, josta arkkipiispalle lähetettiin myös seurakunnan sivistys- ja valistusseuran venäjänkieliset tervehdykset.

Osa seurakunnista reagoi kirkollishallituksen toimeksiantoon avoimen vastahakoisesti, mitä kuvaavat myös lakoniset raportit. Näihin kuuluivat pitkälti venäjänkieliset kaupunkiseurakunnat kuten Käkisalmi, Kotka, Hamina, Helsinki ja Turku, joissa juhlinta rajoittui jumalanpalveluksiin kiitosrukouksineen. Helsingistä ilmoitettiin suoraan, ettei ohjelmaa ollut täytetty ”koko laajuudessaan”.⁴⁷ Turun kirkkoherra, kansallistajien vanhaan polveen kuulunut Konstantin Skorodumoff totesi, että ”kun Turussa on paljon semmoisia seurakuntalaisia, jotka kylmäkiskoisesti kohdistuvat Suomen kreikk. katol. kirkkokunnan itsenäisyyden, niin mitään suurempaa juhlallisuutta ei voido ajatellakaan, täytyi tyytyä siihen mikä oli mahdollista”, eli liturgian jälkeiseen kahvihetkeen rovestin asunnossa. ”Ikävä kyllä, etteivät kaikki noudattaneet kutsua luultavasti syystä siitä että he olivat toista mieltä itsenäisyyden käsityksestä”, Skorodumoff selitti.⁴⁸

Jokseenkin laimeasti juhlaa vietettiin myös Pohjois-Karjalan ortodoksiseurakunnissa, joissa se ei herättänyt kiihkeitä tunteita puolesta eikä vastaan. Taipaleen, Ilomantsin ja Joensuun seurakunnat olivat kuuluneet suomalaistumisen etuvartioon. Suomen kieli oli omaksuttu niissä jumalanpalvelus-

käyttöön jo 1880-luvulla. Uusi ajanlasku oli samoin otettu avosylin vastaan, sillä pohjoiskarjalaiset ortodoksit elivät hajallaan luterilaisen väestön seassa eivätkä halunneet erottua muista, mistä kertoo myös yleinen ortodoksisen tapakulttuurin heikkeneminen näillä alueilla.⁴⁹ Lisäksi pitkät etäisyydet seurakuntien pääpyhäkköihin rospuuton aikana aiheuttivat esteitä juhlien järjestämiselle, kuten Ilomantsin kirkkoherra Simeon Okulov selitti. Seu-

28 Kiertokirje 957, SOAKA Fb/1928. Ohjelmaesitys perustui arkkipiispa Hermanin 31.3.1928 päiväämään ehdotukseen ”Arkkipiispakuntamme 10-vuotismuistojuhlapäivä” samassa kokoelmassa.

29 Koukkunen 1982, 26.

30 Nokelainen 2010, 118–124.

31 Vuonna 1885 perustetun Veljeskunnan uudelleen järjestäytyneen perustamiskokous pidettiin Sortavalassa vuonna 1921. Kononoff 1928, 289.

32 Okulov ja Solntsev olivat muun muassa kirkkokunnan asetusta valmistelleen kirkolliskomitean jäseniä ja kuuluivat kansallistajien johtohahmoihin. Nokelainen 2010, 82.

33 Herman 1928, 246–248.

34 Vuoden 1920 tietojen mukaan Raja-Karjalaan keskittyi 74 % Suomen ortodoksiväestöstä. Hämynen 2013, 185. Vuonna 1928 Laatokan pohjoispuolella toimi kahdeksan ortodoksista seurakuntaa: Suojärvi ja sen Annantehdas, Salmi, Mantsinsaari, Pitkäranta, Kitelä, Suistamo ja Korpiselkä.

35 SOAKA Fb1/1928 (Rytyläinen).

36 Härkönen toimi useissa kirkollisissa luottamustehtävissä 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Ks. esim. Nokelainen 2010, 82.

37 Hämynen 1995, 141, 143.

38 Vuosina 1926–1927 esiintyi pyrkimys avata Salmiin kokonaan oma vanhaa ajanlaskua noudattava seurakunta. Hanketta vastustanut pastori Mikael Michailov pahoinpideltiin. Hämynen 2016, 367.

39 Ollila 2010, 77–78.

40 Suomen kielen vaikutus karjalankieliseen Raja-Karjalan väestöön vahvistui erityisesti itsenäisyyttä seuranneen oppivelvollisuuslain myötä, kun karjalankieliset lapset sopeutettiin yleiskieliseen koulumaailmaan. Hämynen 2013, 187–188.

41 Loima 2001, 216–233.

42 Kemppe 2017, 54–55. Ks. myös Loima 2001, 33–74.

43 Kemppe 2017, 106–108.

44 SOAKA Fb1/1928 (Poroshetskij).

45 SOAKA Fb1/1928 (Schiloff).

46 SOAKA Fb1/1928 (Sidonskij).

47 SOAKA Fb1/1928 (Troitskij).

48 SOAKA Fb1/1928 (Skorodumoff).

49 Rimpiläinen 1976, 87–90.

rakuntien yleinen köyhyys ja heikko organisointi muodostivat myös esteitä juhlinnalle muun muassa Hiitolan Tiurulassa sekä pohjoisimmassa Petsamon seurakunnassa.

ITSENÄISYYSJUHLA OSANA KANSALLISTAMISOHJELMAA

Juhlapäivä konstruoii
käsitystä kirkon itsenäisyydestä

Kirkkokunnan itsenäisyyden kymmenvuotisjuhla oli luonteeltaan voimakkaasti merkityksellistä tapahtuma. Siihen liittyvissä kirjoituksissa, saarinoissa ja juhlapuheissa esitettiin kirkkokunnan historiaa koskevia tulkintoja, mutta tulkitsevana ja merkityksiä antavana voi nähdä myös sen, että juhlaa ylipäänsä vietettiin. Kirkkokunnan luonnehdinta itsenäiseksi, tai sen itsenäistymisen ajoittaminen vuoteen 1918, ei suinkaan ollut yksiselitteinen asia.

Yleismaailmallisen ortodoksisen kirkon sisällä Suomen ortodoksinen kirkko oli saanut tunnustuksen kanoniselta asemaltaan sisäisesti itsenäiseksi eli autonomiseksi ensin venäläiseltä äitikirkolta vuonna 1921 ja sitten Konstantinopolin Ekumeeniselta patriarkaatilelta, jonka alaisuuteen kirkkokunta liitettiin heinäkuussa 1923. Täydellinen itsenäisyys, autokefalia, oli jäänyt tavoitteelluksi mutta saavuttamattomaksi päämääräksi. Autonomia Konstantinopolin alaisuudessa merkitsi Suomen ortodokseille laajaa itsemääräämisoikeutta, mutta vuonna 1928 tätä ei koettu itsenäisyysjuhlan aiheeksi. Kanonisen aseman määrittelyn prosessi ohitettiin sivumaininnoin kenties juuri siitä syystä, ettei se ollut leimallisesti kansallishenkeä korostava. Kuten yksi kirkollishallituksen jäsenistä, rovasti Sergei Solntsev, *Aamun Koiton* juhlanumerossa perusteli,

Kirkkokuntamme nykyinen itsenäisyys korkeimman kanonisen esivallan puolesta virallisesti tunnustettiin vasta vuonna 1923. Mutta todellisena kirkollisen itsenäisyyden syntymäpäivänä on pidettävä 1918 marraskuun 26 päivää, sillä sinä päivänä annetun asetuksen rajoissa kirkkokuntamme alkoi uuden, ulkonaisesta määräysvallasta riippumattoman itsenäisen sisällisen elämänsä kansallishengen merkeissä. Siksi tästä päivästä laskemmekin kirkkokuntamme itsenäisyyden.⁵⁰

Kirkkokunnan kymmenvuotiskausi laskettiin siis kreikkalaiskatolisesta kirkkokunnasta annetun asetuksen päivämäärästä (26.11.1918) eli päivästä, jona hallitus määritteli kirkon aseman ja oikeudet Suomen tasavallassa. Asetus pelasti tuolloin Suomen ortodoksit sisäisen sekasorron ja taloudellisen ahdingon tilanteesta, mutta itsenäisyydestä siinä ei kuitenkaan ollut kyse. Vaikka valtio tunnusti kirkkokunnan täydet itsemääräämisoikeudet hengellisissä ja kanonisissa asioissa, maallisissa asioissa ylin hallintovalta oli kuitenkin Suomen hallituksella yhdessä kirkkokunnan toimielinten kanssa.⁵¹ Kuten Nokelainen huomauttaa, hallitus piti itsellään potentiaalisen kontrollivallan: toisin kuin kirkkolaililla säädetyn luterilaisen valtiokirkon kohdalla, ortodoksisesta kirkosta hallinnollisessa järjestyksessä annettu asetukset antoi hallitukselle periaatteessa vapauden tehdä muutoksia sen sisältöön tai peräti kumota sen. Kirkkokunnan ”itsenäisyys” oli siis pitkälti riippuvainen valtiovallan ja kirkon johdon välisistä hyvistä suhteista.⁵² Tähän viittasi varsin yksiselitteisesti opetusministeri E. N. Setälä edustessaan hallitusta vuoden 1919 kreikkalaiskatolisen kirkkokunnan perustavassa kirkolliskokouksessa:

Minä olen varma siitä, että [kirkkokunta] tahtoo tässä maassa toimia kansallisena kirkkokuntana. Ainoastaan siinä tapauksessa – siitä kirkkokunta varmaan itse on täysin tietoinen – se voi toivoa kannatusta ja tukea Suomen valtiolta, joka tahtoo muodostaa kansallisvaltion, sellaisen, jossa kaikkia kansalaisia yhdistää yhteinen pyrkimys yhteisen tehtävän suorittamiseen ihmiskunnan palveluksessa.⁵³

Itsenäisyysjuhlan vietto asettuu luontevasti tähän kontekstiin, jossa kirkkokunnan edun mukaista oli osoittaa kiitollisuutta valtiovalle. Mutta kyse oli tuskin vain kiitollisuudenosoituksesta valtion suuntaan. Kuten Suomen nuoren valtion oli itsenäistyttyään määriteltävä rajansa paitsi maastossa myös ”ihmisten mieliin ja kansalliseen muistiin”,⁵⁴ nuoren kirkkokunnan nähtiin tarpeelliseksi vakiinnuttaa oma tilansa jäsentensä tietoisuudessa. Vuoden 1918 asetuksen muistopäivän nimeäminen kirkon itsenäisyyspäiväksi oli valinta, jolla kirkon johto halusi painaa tapahtuman syvälle kirkkokunnan

jäsenten muistiin ja rakentaa sen avulla kansallista tulkintaa kirkon menneisyydestä. Esittäessään itsenäisyysjuhlan viettoa kirkkokunnan johto näyttää siis tietoisesti asettaneen kansallisen kirkkokunnan kertomukselle alkupisteen.

Tämä näkyy konkreettisesti itsenäisyyspäivää varten valmistetussa 67-sivuisessa *Aamun Koiton* juhlanumerossa, jossa käytiin läpi kirkkokunnan historiallista kehitystä. Vaikuttaa siltä, että juhlan viettäminen korostetusti itsenäisyyspäivänä lanseerattiin juuri *Aamun Koitossa*, sillä sitä ennen, muun muassa seurakuntiin lähetetyssä kiertokirjeessä, oli puhuttu yksinkertaisesti ”kirkkokunnan kymmenvuotisjuhlasta”. Nyt juhlanumeron etusivulla komeili otsikkona ”Kirkkokuntamme itsenäisyyden 10-vuotisjuhla (1918–1928)”⁵⁵

Kuvatessaan kirkkokunnan itsenäistymiseen johtanutta prosessia kirjoittajat välittivät käsityksiään siitä, ketä itsenäisyydestä oli kiittäminen, kenet tuli muistaa ja implisiittisesti myös kenet unohdetaan. Arkkikiispa Herman kuvasi paimenkirjeessään tapahtumien kulkua näin:

On kulunut jo kymmenen vuotta siitä, kun pieni ortodoksinen kirkkomme tuli itsenäiseksi. Vuoden 1917 historiallisten tapahtumain johdosta äiti-kirkostaan eroitettu entinen Suomen hiippakunta jäi ilman korkeinta johtoa. Kansamme ominaisella tarmokkuudella sen järkevät miehet laativat ”Asetuksen Suomen kreikkalaiskatolisesta kirkosta”, asetettuaan hallinnon pohjaksi kansanvaltaiset periaatteet. Vuoden 1918 marraskuun 26 päivänä tasavallan hallitus vahvisti yllämainitun asetuksen, ja siitä asti kirkkomme elää valtakunnan lain turvissa tarkoin laaditun asetuksen mukaan. Pyhin patriarkka Tihon otti huomioon olosuhteet, tunnusti kirkkomme autonomiseksi ja vahvisti puolestaan asetuksen.⁵⁶

Hermanin mukaan vuoden 1917 vallankumous loi kirkolliseen hallintoon valtatyhjiön, jonka ”kansamme järkevät miehet” täyttivät laatimalla kirkon elämän turvaavan asetuksen yhdessä valtiovallan kanssa. Moskovan patriarkka ei niissä olosuhteissa voinut muuta kuin tunnustaa tilanteen ja myöntää autonomian. Maltillisessa kuvauksessaan Herman totesi itsenäistymisen syyksi venäläisestä äitikirkoista eroon joutumisen – ei siis tietoista hakeutumista

siitä eroon, mitä käsitystä kansallishenkisessä retoriikassa usein viljeltiin. Mikä kiinnostavinta, kano-nisen autonomian yhteydessä hän jätti jostain syystä Konstantinopolin alaisuuteen siirtymisen kokonaan mainitsematta.

Patriarkoille annettu rooli kirkkokunnan itsenäistymiskertomuksessa jäi yleensäkin ottaen ohueksi, minkä kansallinen painotus historiantulkinnassa tietysti selittää. Arkkikiispa Hermanin paimenkirjeen ohella patriarkka Tihon mainittiin Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunnan tuottamassa kiitosrukouksessa, jossa anottiin kirkon perinteen mukaan iankaikkista rauhaa ”ikimuistettavalle pyhimmälle Moskovan ja koko Venäjänmaan patriarkka Tiihonille, joka on antanut meidän kirkkokunnallemme sisällisen itsenäisyyden, joka onkin tullut kirkkomme koko järjestön perustukseksi.”⁵⁷ Tämä kirkollishallituksen seurakuntiin lähettämä rukous luettiin kaikkialla, missä juhlaa vietettiin. Lisäksi oli kehoitettu rukoilemaan ikuista muistoa yksittäisille henkilöille, jotka olivat vaikuttaneet kirkkokunnan itsenäistymiseen. Raporttien mukaan patriarkka Tihonin nimi esiintyi korostetusti muisteltujen joukossa vain Mantsinsaaren, Kotkan, Haminan, Raivolan, Terijoen ja Uudenkirkon seurakunnissa, mikä selittyi mahdollisesti näiden seurakuntien vahvalla henkisellä siteellä venäläiseen äitikirkkoon.

Kansallisen kirkkokunnan juhlinnassa ei haluttu muistella vahvaa kulttuurista yhteyttä venäläiseen ortodoksisuuteen, vaan juhlapuheissa pyrki korostumaan toivottu irtiotto äitikirjon holhouksesta – ”orjuuden yhteydestä vapauden yhteyteen”, kuten rovasti Sergei Solntsev siteerasi rovasti Sergei Okulovin puhetta kirkkokunnan pyrkimyksistä.⁵⁸

50 Solntsev 1928, 251 (kursiivi alkuperäinen).

51 Nokelainen 2010, 139.

52 Nokelainen 2010, 155.

53 ”Ylimääräinen kirkolliskokous” 1919, 105.

54 Katajala 2013, 36.

55 *Aamun Koitto* 21–22/1928, 243.

56 Herman 1928, 246.

57 SOAKA Fb1/1928.

58 ”10-vuotismuistojuhla” 1928, 2.

Itsenäisyyden tuoneella asetuksella ”tuli kumotuksi Venäjän kirkon ylivaltiuus”, iloitsi Palkealan seurakunnanpuheenjohtaja Nikolai Falin.⁵⁹ Suojärvellä seurakunnan esimies Leo Homanen vei etäännyttämisen äärimmilleen kuvailemalla tervehdyspuheensa sitä menneisyyttä, jossa ”kirkkokuntamme oli riippuvainen naapurimaan kirkosta”.⁶⁰

Toisaalta vasta solmittu kanoninen side Konstantinopolin Ekumeeniseen patriarkaattiin ei myöskään näkynyt erityisen vahvasti, vaikka yleisessä kiitosrukouksessa suomalaiset vuonna 1923 vastaanottanut patriarkka Meletios mainittiinkin.⁶¹ Konstantinopolin mainitsi ainoastaan yksi juhlapuhja, Palkealan seurakunnanpuheenjohtaja Padushkin, joka iloitsi autonomian suomasta vapaudesta:

Suomen kreikkalaiskirkokunta on saanut – – itsenäisenä kirkkokuntana riippumatta enäänä venäjistä enempää kuin muistakaan valtioista jonkan vapauden antoi Konstantinopolin pyhä jalomielinen Patriarka – – silloin kun meidän kirkkokuntamme pyrkimykset ja hartaiman toivomuksen että myönsi meidän kirkkokuntamme lähetystölle – – itsenäisen autonomian kirkkolisiasijain hoidolle.⁶²

Vuoden 1928 juhllisuuksissa kunnia kirkkokunnan itsenäiseksi saattamisesta annettiin kuitenkin yksiselitteisimmin kirkon omille johtomiehille sekä Suomen valtiovalle. Kuten arkkipiispa Herman paimenkirjeessään kuvasi, kirkkokunnan asetuksen aikaansaajina olivat ennen muuta sen omat tarmokkaat edustajat eli tuomiorovasti Mikael Kasanskin johtama kirkkoliskomitea, jonka senaatti oli 13.4.1917 asettanut selvittämään ortodoksien tilannetta.⁶³ Työskentelyn tuloksena elokuun 1918 lopussa asetusehdotus kirkkokunnasta jätettiin senaatin kirkkolis- ja opetustoimikunnalle. Tuosta asetuksesta alkoi Solntsevin mukaan kirkkokunnan todellinen itsenäisyys, jonka rinnalla kanoninen autonomia vaikutti miltei toissijaiselta.⁶⁴

Kirkkoliskomitean työlle annettiin tunnustusta myös saarnoissa ja juhlapuheissa. Saarnatessaan Sortavalan tuomiokirkossa seurakunnan esimies Sotikov kuvaili kirkkokunnan oloja Venäjän vallan ja ”punakapinan” aikana ja totesi ”kirkkokunnan viisaitten johtohenkilöitten harkinnan perusteella”

aikaansaadun asetuksen muuttaneen kaiken.⁶⁵ Kietelän seurakunnassa juhlapuheen pitänyt opettaja Jaakko Härkönen, joka oli itse kuulunut kirkkoliskomiteaan, toi esiin myös valtiovalan edustajien panoksen:

Prof. Setälä ja esittelijäsihteeri Kahelin ottivat voimakkaalla tavalla osaa työn jouduttamiseksi. Senaattori Setälä hankki sitten komitean työlle Senaatin vahvistuksen ja niin oli vuoden 1918 asetus – – valmis.⁶⁶

Kiitollisuudenvelka Suomen hallitukselle korostui usealla taholla. ”Meidän pitää olla loppumattomasti kiitollisia ministeri E. N. Setälälle, Valtiovalle ja kaikille kirkkokuntamme väsymättömille eturivimiehille”, julisti Palkealassa neuvoston jäsen Falin.⁶⁷ Juhlapäivän kiitosrukouksessa asetus kirkkokunnasta näkyi yleisenä hyvän tahdon eleenä valtiovalalta ortodoksisuutta kohtaan:

Kiitämme sinua siitä, että sinä kymmenen vuotta sitten panit kansan edustajain ja hallituksen mieleen ja sydämeen sen ajatuksen, että ortodoksista uskontoa – – on pidettävä arvossa, josta seurasi, että ortodoksinen kirkkokunta tuli vähemmistön kansankirkon asemaan, saaden avustusta valtakunnan varoista siksi kunnes se itse aineellisesti vaurastuu, ja tämä suopeus herkeämättä kestää aina meidän päiviimme asti, herättäen koko kristillisen maailman ihailun.⁶⁸

Rukous ilmaisi yllättävänkin suorasanaisesti ortodoksinen kirkon ja valtion suhdetta määrittäneen tilanteen eli kirkon taloudellisen riippuvaisuuden valtiosta:

Istuta aina taivaalliset antimesi – rauha, rakkaus, oikeus ja viisus kansan edustajain ja hallituksen jäsenten sydämiin, jotta he vatedeskin kohdistuisivat isällisesti kirkkokuntaamme ja aineellisesti kannattaisivat sitä.⁶⁹

Valtiollisen lainsäädännön koettiin yleisesti suovan turvaa kirkkokunnan olemassaololle. Asetuksen turvaaman itsenäisyyden hedelminä mainittiin lukuisia kirkon sisäistä ja yhteiskunnallista tilaa parantaneita uudistuksia. ”Vuoden 1918 asetus paitsi moraali oikeutta antoi meille seurakunnallisen itse-

määräämisoikeuden”, totesi Palkealan juhlapuhuja Falin. Itsenäisyyden tärkeänä osoituksena hän mainitsi vapauden valita vaalijärjestelyin kirkkokunnalle omat ”virkailijat – piispasta lukkariin saakka”, siinä missä aiemmin nimitykset seurakunnallisiin tehtäviin olivat riippuneet hiippakunnan piispasta.⁷⁰ Luterilaisen mallin mukainen vaalijärjestelmä oli ollut kansallistajien toiveena jo vuosikymmeniä ennen sen toteutumista kirkkokunnan asetuksen myötä.⁷¹

Jaakko Härkönen luotasi Kitelässä kansallisen kirkkokunnan agenda. Hän kiitteli kirkolliskousten toimintaa kymmenvuotiskauden aikana, minkä ansiosta ”on saatu kirkkokuntamme itsenäistetyksi ja sen johto uusituksi”.⁷² Tällä hän viittasi venäjänkielisen arkkipiispa Serafimin syrjäyttämiseen kirkkokunnan johdosta Suomen valtiiovallan tuella vuonna 1924.⁷³ Härkönen iloitsi kirkon sisäisen uudistamisen etenemistä mainiten tosin, että ”kiusallinen ajanlaskuriita on häirinnyt kirkon sisäistä rauhaa, mutta sekin riita näyttää olevan loppumaisillaan”.⁷⁴ Ajanlaskukiistan ohittaminen ”kiusallisena” oli vähättelevä tulkinta kirkkokuntaa repineestä valtataistelusta. Kiista oli selvästi tulenarka kysymys, johon ottivat kantaa vain maallikot. Palkealassa Padushkin esitteli uuteen ajanlaskuun siirtymisen samaten kansallisen agendan saavutuksena:

Tämän kymmen vuoden ajalla olemme saavuttaneet ne toivomukset sekä pyrkimykset – – että kirkkomme juhlat vietetään uu[den] ajanlaskun mukaan niin kuin koko sivistyneet kansakunnat.⁷⁵

Kielikysymys oli toinen kirkkokuntaa jakaneista ajankohtaisista ongelmista. Suomen kieli oli määrätty seurakuntien virkakieleksi vuonna 1923. Vuoden 1918 asetuksen nojalla seurakunnan jumalanpalveluskieli riippui kuitenkin siitä, oliko sen jäsenten enemmistö venäjän- vai suomenkielistä. Jumalanpalveluksia toimitettiin monilla paikkakunnilla edelleen kirkkoslaaviksi. Itsenäisyysjuhlissa kieleen otettiin kantaa kansallisessa hengessä. Taipaleella, jossa jumalanpalveluksia oli alettu toimittaa suomenkielisinä jo 1880-luvulla, kirkon isännöitsijä Piironen kehotti nuorisoa kiitollisuuteen siitä, ”että

ikävä vieras holhous oli loppunut vieraskielisine palveluksineen ja nyt on sen tilalla omakieliset palvelukset sekä saarnat, jota kaikki ymmärtävät, koskapa sielunpaimenina on oman maan miehiä.”⁷⁶ Myös Palkealassa rahastonhoitaja Padushkin kiitti omalla horjuvalla suomellaan saavutettua edistystä: ”Kirkko palvelukset sekä kaikki kirkkokuntamme kuuluvat asiat toimitetaan äitin kielellä.”⁷⁷

Itsenäisyysjuhlan yhtenä ulottuvuutena oli myös hengellinen tulkinta. Jumalanpalvelussaarnoissaan papisto perusteli juhlapäivän viettoa esittämällä kirkkokunnan vaiheille erilaisia vertailukohtia Raamatusta ja kirkon rukouksista. Menneisyyttä kuvattiin ihmeellisenä pelastushistoriana, jossa Herra oli tullut heikon kirkkokunnan avuksi.

Palkealassa kirkkoherra Sidonskij otti juhlasaarnansa lähtökohdaksi Jesajan ennustuksen pimeässä istuneesta kansasta, joka näki suuren valon. Tästä hän oman raporttinsa mukaan

vertauksellisesti siirtyi kirkkokunnan itsenäisyyden edelliseen aikaan, jolloin viinipuu, nuori taimi – Suomen kr. kat. kirkkokunta oli vierasmaisen, vierasmielisen ja vieraskielisen johdon alla ja josta orjuudesta oli ilomielin heittänyt kahleensa 10 vuotta sitten. Puhuja mainitsi, että

59 SOAKA Fb1/1928 (Falín).

60 SOAKA Fb1/1928 (Homanen).

61 SOAKA Fb1/1928.

62 SOAKA Fb1/1928 (Padushkin).

63 Komiteasta ja sen työskentelystä ks. Nokelainen 2010, 82–94, 130–136.

64 Solntsev 1928, 249–251.

65 ”10-vuotismuistojuhla” 1928, 2.

66 SOAKA Fb1/1928 (Härkönen).

67 SOAKA Fb1/1928 (Falín).

68 SOAKA Fb1/1928.

69 SOAKA Fb1/1928.

70 SOAKA Fb1/1928 (Falín).

71 Vrt. Okulov 1933, 9–10.

72 SOAKA Fb1/1928 (Härkönen).

73 Koukkunen 1982, 25.

74 SOAKA Fb1/1928 (Härkönen).

75 SOAKA Fb1/1928 (Padushkin).

76 SOAKA Fb1/1928 (Routa).

77 SOAKA Fb1/1928 (Padushkin).

kirkkokunnan väestö silloin istui pimeässä, mutta kumminkin omistaen esivanhemmilta perityn kalliin pyhän perinnön – kr[eikkalais]kat[olisen] uskonnon se vankana ja horjumattomana vartijana seiso i oman uskontonsa lipun alla vaeltaen toivossa tulevaan elämään oman persoonallisen, uskonnollisen vakaumuksensa nojalla, eikä tarjoaman vieraskielisen evankeliumin opetuksen perusteella, jota ei käsittänyt.⁷⁸

Sidonskin esittävä vertaus oli vastakkainasetelussa ristiriitainen. Oliko hänen tarkoituksensa todella rinnastaa Venäjän kirkko vanhatestamentilliseen ”pimeyteen”, jossa Suomen ortodokseilla oli turvanaan vain ”esivanhemmilta peritty kallis pyhä perintö”? Sidonskin kuvaus edustaa kansallismielistä tulkintaa syvimmillään. Kirkon itsenäistyminen esitettiin kaivattuna pelastushistoriallisena tapahtumana:

Vihdoin, – – historiallisten tapahtumain vaihtuissa tuli eteen tilaisuus erkata äitikirkoistaan – – . Aamun koittaissa, lausui puhuja, syntyi oma itsenäinen kirkkokuntamme. Jumala Sebaot katsoi alas taivaasta ja näki ja otti hoitaaksensa tämän viinipuun ja suojelee sitä, tämä[n] taimen, jonka hänen oikea kätesä on istuttanut (Ps. 80:15).⁷⁹

Puhujista kaksi käsitteli myös kansallisuuden teemaa. Suistamon kansankokouksessa kirkkoherra Spiridonoff ”kuvaili kirkkokuntamme asemaa ja vertaili kananealaiseen vaimoon. Niin kuin tätä vaimoa Herra auttoi, niin hän meidän kirkkokuntamme pyynnön kuuli ja armahti meitä.”⁸⁰ Vertaus on kiinnostava, sillä se rinnastaa Suomen ortodoksit kanaanelaisiin, jotka olivat Jeesuksen ajan juutalaisten silmissä pakanoita. Evankeliumissa (Matt. 15: 21–28 ja Mark. 7:24–30) Jeesus parantaa kanaanelaisnaisen tyttären tämän vedottua isännän pöydältä putoileviin leivänpalasiin, joita koirienkin oli lupa syödä. Spiridonoffin ensisijainen tavoite lienee ollut korostaa Jumalan armelaisuutta. Rinnastus heijastaa kuitenkin myös sitä, ettei kirkollisessa ajattelussa – ainakaan kyseisen puhujan kohdalla – suomalaisia nähty Jumalan valittuna kansana, vaan yksinomaan armon kohteena. Kitelän kirkkoherra Musovskin mukaan valitun kansan osa oli sen sijaan tavoiteltavissa oleva ominaisuus, johon Suomen ortodoksien

tuli pyrkiä. Sen perustana olivat usko Jumalaan ja rakkaus isänmaahan:

Sen me näemme hebrean kansan elämässä. Aina se omisti ajatuksen korkeasta kutsumuksestaan olla Jumalan valittuna kansana, – – kunniallisen Israelin valtakunnan rakentajana. Tällainen hebrealaisten isänmaanrakkaus säilytti heidän olemassa olonsa. Mitä voimakkaampi tämä isänmaanrakkaus on, sitä ylevämmäksi tulee kansa, sitä parempi on sen hyvinvointi. – – Rakastaa omaa uskoa, omaa kieltä, omaa maata ja toivoo sille menestystä, palveli sitä kaikin voimin, se on meidän jokaisen kansalaisen pyhä velvollisuus.⁸¹

Juhlaohjelma rakentaa kollektiivista muistia. Esittäessään kirkkokunnan itsenäisyysjuhlan viettoa kirkollishallitus selvästi tiedosti suurten joukkotapahtumien voiman yhteisöllisen hengen rakentajana. Samana päivänä, yhtäläisin ohjelmanumeroin koko kirkkokunnassa vietettävä juhla loi ihanteellisesti horisontaalisen yhteyden tunteen paikallisyhteisön sisällä ja vastaavien yhteisöjen välillä, siis valtakunnallisella tasolla.⁸² Arkkipiispa Hermanin suunnittelemissa ohjeissa esitettiin yksityiskohtainen ihanne siitä, miltä yhteisen kansallisen juhlan tuli näyttää ja kuulua. Ihanne tunnuttiin ymmärrettävän velvoittavana, sillä raportoidessaan juhlasta monet papeista kokivat tarpeelliseksi selittää, jos ohjelmasta oli jouduttu jostain syystä poikkeamaan. Vuoden 1928 kontekstissa ohjelman voi nähdä voimakkaasti propagandistisena välineenä, joka saarnasi yhtenäistävän kansallistamisen sanomaa sivuuttaen mahdollisen moniäänisyyden.

Ensimmäisenä huomio kiinnittyi juhlatiloihin, jotka tuli kansallistaa koristelemalla ne isänmaallisilla väreillä ja symboleilla. Väriohjelma heijasti vuonna 1925 perustetun ulkoisen muotokielen kansallistuttamiskomitean näkemyksiä, joiden perusteella kirkkokotesteilleissä tuli käyttää kansallisia värejä, muotoja ja materiaaleja. Komitea esitti kansallisväreiksi vuonna 1926 sinisen ja valkoisen.⁸³ Punainen ja musta Karjalan väreinä täydensivät skaalaa, ja vuoden 1928 *Aamun Koiton* numeroissa mainostettiin myytävänä ”uusiu kansallisväreisiä (vaaleansinisiä ja Karjalan väreisiä) alusstikareita.”⁸⁴

Ilomantsin seurakunnasta raportoitiin esimiehen toimittaneen liturgian puettuna ”sinivalkois väri- seen jumalanpalveluspukuun”.⁸⁵ Muissa seurakun- nissa isänmaalliset värit tuotiin laajemmin esille. Korpiselässä kirkko oli koristettu Karjalan ja juh- latilana toiminut kansakoulu puolestaan Suomen väreillä. Palkealassa juhlapäivän merkkihenkilöt tuotiin konkreettisesti juhlaan mukaan isänmaalli- sena sommitelmana:

Huoneuston seinälle aistikkaasti muodostetun nelikul- maisen köynnösseppeleen yläpuolella riippui silkkinen siniristilippu, seppeleen kulmat olivat koristetut sini- valkoisilla ruusuilla ja seppeleen sisäpuolelle lasivalo- kuvaraameihin sijoitetut isänmaan ja kirkkokuntamme etumiehet hengellä seurasivat merkkipäivän ohjelmaa.⁸⁶

Suomen liput hulmusivat pappilan ja juhlapaikan salossa muun muassa Suistamolla, Kyyrölässä, Terijoella, Raivolassa ja Palkealassa. Kirkkotilassa lippuja, sinivalkoisia nauhoja ja köynnöksiä käytet- tiin ainakin Mantsinsaarella ja Suojärvellä sekä Pit- kässärannassa, josta raportoitiin yksityiskohtaisesti:

Jo astuessaan kirkon edustalle herätti juhlatunnelmaa köynnöksillä koristettu portti, kahden sinivalkoisten lippu- jen vartioimana, mitkä äänettömästi, mutta ystävällisesti vilkuttaen tervehtivät saapuvia juhlavieraita. Herran huo- ne olikin puettu varsin komeaan juhlaasuun. Pienet hen- not kädet olivat näppärästi laittaneet valkoisista kukista ja vihreistä oksista kevyitä köynnöksiä, mitkä kaarevasti ylhäällä yhtyivät kattokruunun alla kaikista nurkista ja pylväistä, kuvaten kahta levitettyä siipiä rukoilijain ylitse. Temppelein etuosalla laskeutuivat molemmin puolin pyl- väitten kohdalla kaksi valk[ois]ta mahtavaa lippua, ylet- tyen kuvaseinän yläreunan tasalle saakka, joita hallitsivat suuret siniset ristit. Muualla temppeleissä oli runsaasti elä- viä kukkia ja ruukkukasveja. Kuninkaan oven kohdalla, korokkeen tasalta kohosi köynnöksistä tehty kunniaportti, mikä erotti Kuninkaan oven ja Sen kahtapuolta olevat Va- pahtajan sekä p. Neitsyt Marian kuvat erityiseen suureen kehykseen.⁸⁷

Teporan mukaan liputtaminen oli 1920-luvulla vielä varsin tuore ilmiö, kuten siniristilippu itsekin. Erityinen merkitys liputuksella oli kansalaissodan

kymmenvuotispäivänä.⁸⁸ Ortodoksien itsenäisyys- juhlan lippurekvisiittaa on kiinnostavaa tarkastella kansallisen lippukulttuurin kontekstissa. Kirkko- tilaan normaalisti kuulumaton valtiollinen lippu alleviivaa kirkkokunnan johdon tarvetta todistaa kansallista yhteisymmärrystä samoin keinoin kuin monissa muissa julkisissa juhlatilanteissa tehtiin.⁸⁹

Juhlan äänimaisemaan oli puolestaan tarkoitus liittää kuorokantaatti, joka oli tilattu kansallistutta- miskomitean pääideologilta, kirjailija Iivo Härkösel- tä ja säveltäjä Otto Kotilaiselta. Viisiosainen seka- ja lapsikuorolle sävelletty teos *Maan uumenista (Maan uumista)* esitettiin Sortavalassa säveltäjän itsensä johtamana. Muista seurakunnista sen esittämiseen kykenivät Lappeenrannan, Kyyrölän ja Salmin kirk- kokuorot. Teoksen harjoittamista oli hankaloittanut nuottien saapuminen myöhässä, minkä takia muun muassa Kitelässä siitä laulettiin vain loppukoraali. Terijoella kantaatin pois jäämisen syyksi selitettiin koko kansankokouksen peruuntumiselle. Teos jä- tettiin ohjelmasta suurimmassa osassa seurakuntia, todennäköisesti siksi, että sävellys oli liian vaativa maalaiskirkkokuorojen esitettäväksi. Kantaatti oli toisaalta sanomaltaan poikkeava jopa kansallis- henkisen itsenäisyysjuhlan mittapuulla. Härkösen runossa ei puhuttu kirkkokunnan asetuksesta eikä kirkkostakaan, vaan se oli ajalle ja kirjoittajalleen tyyppillisesti Itä-Karjalan heimoaatteella kyllästetty:

78 SOAKA Fb1/1928 (Sidonskij).

79 SOAKA Fb1/1928 (Sidonskij).

80 SOAKA Fb1/1928 (Spiridonoff).

81 SOAKA Fb1/1928 (Musovskij).

82 Valtakunnallisuuden ja paikallisuuden yhdistämisestä isänmaallisissa juhlamenoissa ks. Tepora 2011, 206–207.

83 Kemppe 2017, 156.

84 Ks. esim. *Aamun Koitto* 21–22/1928, [308]. Alusstikari kuuluu alttaripalvelijoiden perusvaatetukseen.

85 SOAKA Fb1/1928 (Okulov).

86 SOAKA Fb1/1928 (Sidonskij).

87 SOAKA Fb1/1928 (Pevtsov). Pitkänrannan vastaavan kaltaisesta koristelusta on säilynyt kuvamateriaalia vuo- delta 1929, ks. Kemppe 2017, 148 (kuva 64).

88 Tepora 2011, 132, 154–160.

89 Vrt. Tepora 2011, 201, 205.

Oi Herra, saata loppuun tää / Sun pyhä työsi, oi saata, / Ett' ajan tuskat ei ryöpyttää / Sais enää isäimme maata, / Ett' yhteen heimot hellät sais, / Ketk' yhteen kerran luotiin, / Ja saman riemun kohottais, / Kun yhteen suruun suotiin.⁹⁰

Ei ihme, että säveltäjä Kotilainen oli aluksi nimennyt nuottikäskirjoituksensa juhlakantaatiksi ”Karlalan 10-vuotiseen itsenäisyysjuhlaan”.⁹¹

Kantaattiin kykenemättömätkin kuorot lauloivat antaumuksella muuta juhlaan valmistettua ohjelmaa, kuten ortodoksisia kirkkoveisuja, hengellisiä lauluja ja kansallisromanttisia kuorolauluja. Ohjelmaan kuului myös paljon yhteislauluja. Laulujen kuvaukset eri seurakunnista olivat runsaita. Niiden koettiin selvästi luoneen yhteishenkeä. Samankaltaisessa roolissa oli kirkkolaulu juhlapäivän aloittaneessa liturgiapalveluksessa. Pitkänrannan esimies maalaili erityisesti kansan yhteislaulun synnyttämää vaikutusta:

Harvinaisen voimakkaana rukouksellisten tunteiden herättäjänä ja juhlapalveluksen täydellistyttäjänä oli yhteinen laulu. Koululasten voimakkaat heleät äänet olivat johtamassa koko liturgiapalveluksen messua, johon oli niin helppoa yhtyä myös muittenkin rukoilijain. Tuskinpa koskaan ennen täällä temppeleissä on noussut niin voimakas sävel kansan omalla kielellä ylös Herran valtaistuimen eteen, kuin tällä hetkellä.⁹²

Yhteiseksi koettu rukous loi juhlapäivälle perustan. Erityisen merkityksellisenä koettiin liturgian jälkeen toimitettu kiitosrukoushetki, jonka yhteydessä rukoiltiin kirkkokunnan hyväksi toimineille eläville ”monia armorikkaita vuosia” ja edesmenneille ”ikuista muistoa”. Yhteisellä muistamisella voi nähdä yhteisöllisyyttä voimistavan merkityksen. Kun toimituksen yhteydessä kirkkokunnan itsenäisyysmiehet luettiin nimeltä –esimerkiksi Kitelässä mainittiin arkkipiispa, tasavallan presidentti, hallituksen edustajat, professori Setälä, rovasti Okulov ja Solntsev – heidät tuotiin paikallisyhteisön esirukouksen kohteiksi, konkreettisesti läsnä oleviksi tuohon hetkeen ja ihmisten tietoisuuteen. Kirkkokunnan itsenäisyyteen rakentui näin omakohtainen yhteys, jota voimisti myös se, että merkkimiesten rinnalla monessa seurakunnassa rukoiltiin nimeltä

mainiten myös omien edesmenneiden puolesta. Esimerkiksi Suistamolla mainittiin luetuiksi ”19 kuolleen seurakuntalaisen nimet, jotka olivat toimineet kirkon hyväksi”.⁹³ Itsenäisyysjuhlassa rakentui siis kokemus siitä, että omine vainajineen, omine muistoinen seurakuntalaisilla oli henkilökohtainen yhteys juhliittavaan kirkkokuntaan.

Myös yhteiskuvan ottamisen voi nähdä konstruoineen yhteisön tietoisuutta. Kirkkollishallituksen kiertokirjeessä annettiin täsmällisesti ohjeeksi valokuvata ”juhlapuvussa olevat kirkon ja juhlapaikat sekä kerääntynyt kansanjoukko”. Kirkkoympäristön kuvaaminen vaikutti nousseen arkkipiispa Hermanin tietoiseksi tavoitteeksi 1920–1930-lukujen taitteessa.⁹⁴ Kirkkokunnan kuvallisella kartoituksella oli mahdollisesti yhteys kirkkoarkkitehtuurin muotokielen kansallistamispyrkimykseen, kuvathan tarjosivat konkreettisen lähdeaineiston kirkkorakennusten ja -interiöörien puhdistamiseen kansalliselle ilmaisulle vieraista muodoista.⁹⁵ Toisaalta kirkollisten maisemien kuvauttamisen voi nähdä vastineena erilaisille julkaistuille maisemakuvakoelmille, joilla nuorta tasavaltaa tehtiin tunnetuksi ja edistettiin myös 1920-luvulta alkaen lisääntyvää matkailua.⁹⁶ Anne Ollilan sanoin, ”[v]alokuvilla rakennettiin kollektiivista muistia, ja kuvat loivat tietoisuutta siitä, mikä on tärkeää ja muistamisen arvoista”.⁹⁷ Kuten maisemakuvat muokkasivat mielikuvaa kansallisvaltiosta, kirkkomaisemista oli todennäköisesti tarkoituksena koota kirkkollishallituksen kokoelmiin monipuolinen kattaus kirkkokunnan visuaalisista ilmeistä.

Itsenäisyysjuhlien yhteydessä vain kahden seurakunnan raportit mainitsivat rakennusten kuvaamisen ja senkin epäonnistuneena yrityksenä. Valokuvaaminen syrjäseuduilla oli usein kiertävien kuvaajien tai yksittäisten asianharrastajien varassa. Kaikkialla ei vielä ollut siihen varaa, vaikka 1920-luvulla valokuvien ottaminen olikin voimakkaasti yleistymässä kuvaamisvälineistön kehittyessä kevyemmäksi ja yksinkertaisemmaksi käyttää.⁹⁸ Esimerkiksi Tiurulassa kirkon kuvaaminen kaatui yleiseen varattomuuteen: ”niin kuin Tiurulan raha-asiat ovat aika huonot, niin oli mahtoton – – ottaa valokuva kirkosta.”⁹⁹

Yhteiskuvasta tuli oma numeronsa monissa seurakunnissa. Korpiselässä kuva otettiin kan-

sakoulun juhlista. Palkealassa, Pitkäsärannassa, Joensuussa ja Suojärvellä juhlayleisö kuvattiin poistuessaan kirkosta. Viipurin venäläisten juhlatilaisuudesta lähetettiin arkkipiispalle muutamia kuvia, Kyyrölästä ne luvattiin taas lähettää ensi tilassa. Joissain seurakunnissa kuvaamisen esti marraskuinen sumuinen ilma (Ilomantsi) tai juhlan ajoittuminen jo pimenneeseen iltapäivään (Salmi, Sortavala). Yhteiskuvaan asettumisen voi kuvitella olleen seurakuntalaisille juhlava hetki, varsinkin kun he tiesivät, että kuvan vastaanottajana oli itse arkkipiispa. Valokuva ikuisti heidät yhdeksi, sulki heidät oman yhteisönsä sisäpuolelle. Samalla se loi seurakunnalle kasvot kirkkokunnan johdon tarkasteltaviksi. Kuvaamisella oli siis vahvasti konstruoiva luonne niin yhteisön sisä- kuin ulkopuolella.

Samanlaisena yhteyttä tavoitelleena eleenä voi pitää ehdotusta sähkösanoman lähettämisestä kustakin seurakunnasta arkkipiispan kautta valtiovallan edustajille. Kirkollishallitus lisäsi Hermanin esitykseen vastaanottajaksi vielä kirkkokunnan ylimmän johdon eli ekumeenisen patriarkan. Perimmäiseltä tarkoitukseltaan yhteisviestin oli mitä ilmeisimmin määrä hoitaa kirkko-valtiosuhdetta välittämällä kollektiivinen kiitos vuosikymmenen takaisesta kirkkokunnan asetuksesta. Yksittäisen seurakuntalaisen näkökulmasta on helppo kuvitella, että osallistuminen yhteiseen onniteluun oli jännittävä kurotus korkealle hierarkiaan. Harvoinhan kukaan tavallisesta kirkkokansasta lähetti sähkösanomia arkkipiispalle, saati sitten presidentille, opetusministerille tai Konstantinopolin patriarkalle! Sähkösanoman lähettämisestä raportoi kaksitoista seurakuntaa. Onnitelun lähettäminen koettiin selvästi vastuulliseksi päätökseksi: siitä neuvoteltiin kansankokouksen kesken, tehtiin päätös, muovattiin onniteluviesti tai annettiin sen lähettäminen juhlatoimikunnan tehtäväksi. Ainoastaan Kotkan seurakunnassa päädyttiin vastustamaan esimiehen ehdotusta: ”kokouksessa läsnä olleet vähälukuisuuden tähden eivät pitäneet itseään oikeutettuina lähettämään [sähkösanomaa] koko seurakunnan puolesta.”¹⁰⁰ Voi pohtia, kertoiko valtaosin venäjänkielisten kotkalaisten vetäytyminen todellisuudessa hankkeen vastustamisesta.¹⁰¹

POHDINTAA

Tässä artikkelissa olen tarkastellut ortodoksisen kirkkokunnan kansallistamisen heijastumia vuoden 1928 kirkkokunnan kymmenvuotisjuhlassa. Nimelessään muiston ”itsenäisyyspäiväksi” kirkon johtomiehet loivat kauaskantoisen tulkinnan¹⁰² kirkkokunnan valtiollisesta asetuksesta 26.11.1918 sen todellisena alkupisteenä, johon verrattuna kirkon kanoninen asema oli toisarvoinen. Itsenäisyyskäsitteksen tueksi menneisyyttä tulkittiin kansallismielisestä näkökulmasta niin kirjoituksissa, puheissa kuin saarnoissa. Sitä tuki myös tarkkaan ohjelmoitu kansanjuhla, jolla kansallistamistavoitteita jalkautettiin paikallisyhteisöihin. Ei voi epäillä, etteikö juhla yhteislauluineen, valokuvineen ja sähkösanomineen olisi aidosti luonut yhteisöllisyyden tunnetta juhlaväen keskuudessa sekä virittänyt heissä tietoisuutta kuulumisesta yhteiseen kirkkokuntaan. Kollektiivisesta muistista suljettiin kuitenkin pois seurakuntia repineet ajanlaskuun, kieleen ja muihin aiheisiin liittyneet riidat. Raportit toivat arkkipiispan eteen konkreettisen yhteiskuvan ohessa myös sanallisen kiitokuvan seurakunnasta, joka oli yhtenäinen innossaan ”omantunnon velvollisuuksien täyttämiseen, johon kirkkokunnan itsenäisyys jokaista ortodoksista kehoittaa”¹⁰³ Raporteissa

90 *Aamun Koitto* 21–22/1928, 279–280.

91 Otsaketta on täydennetty eri kynällä muotoon ”Karjalan kirkon”. *Maan uumista*, [1]. MS. Mus. Kotilainen, Kansalliskirjasto.

92 SOAKA Fb1/1928 (Pevtsov).

93 SOAKA Fb1/1928 (Spiridonoff).

94 Vrt. SOAKA Fc 4/1933.

95 Vrt. Kemppe 2017.

96 *Valokuvan taide* 1992, 26.

97 Ollila 2011, 91.

98 *Valokuvan taide* 1992, 21, 24.

99 SOAKA Fb1/1928 (Sotikow).

100 SOAKA Fb1/1928 (Iltonoff).

101 Vrt. Juhila, jonka mukaan ei-kielellinen toiminta, esimerkiksi jostakin tilanteesta pois vetäytyminen, voi viestiä vastustuksesta. Juhila 2004, 20.

102 Vrt. Setälä 1966, 47.

103 SOAKA Fb1/1928 (Pevtsov).

vaiettiin epäkohdista ja tuotettiin tulkintoja, jotka suuntautuivat selvästi vastaanottajan eli arkkipiispa Hermanin miellyttämiseen. Voi miettiä, oliko kyse viattomasta miellyttämisenhalusta, manipuloinnista vai eräänlaisesta vaikenevasta vastapuheesta varsinkin niiden seurakuntien kohdalla, jotka olivat joutuneet kärsimään esimerkiksi kirkkojen takavarikoimisista.

Kirkkokunnan itsenäisyyden kymmenvuotisjuhla vahvistaa tapaustutkimuksena aiemmin esitettyjä arvioita siitä, että omana aikanaan kansallistamisajatukset saivat kollektiivista kannatusta.¹⁰⁴ Raportit seurakunnista todistavat papiston osallistuneen laajamittaisesti kansallismielisen retoriikan viljelyyn juhlapuheissa, jotkut jopa saarnatessaan jumalanpalveluksessa. Samalla niissä heijastuu kirkollisen yhtenäistämispolitiikan toinen ulottuvuus: ne sulkevat ulkopuolelleen vastapuolen, ajanlasku- ja kieliriidoissa kirkon hierarkiaa vastustaneet.¹⁰⁵

Kymmenvuotiskauden muistelussa oli tulevaisuuteen suuntautunut sävy. Juhlan yhteydessä esitetyt kirkkokunnan aseman tulkinnat nousivat selvästi senhetkisistä tarpeista käyttäessään menneisyyttä tulevan rakennusaineksena.¹⁰⁶ Raporttien kirjoittajat osallistuivat kansallisen historiankirjoituksen tuottamiseen,¹⁰⁷ jonka tavoitteena tuntuu olleen laittaa sinetti ristiriidoille ja astua uudelle vuosikymmenelle yksimielisenä (suomenmielisenä) kirkkona. Juhlapuhujat ja esiintyjät kertoivat yhteen ääneen virallisen doktriinin mukaista tarinaa suomalaisesta ortodoksisuudesta, vaikka omilta lähtökohdiltaan ja taustayhteisöiltään useat edustivat aivan toisenlaista, monikulttuurista ja -kielistä kirkkoa. Juhlaohjelmassa tilaa oli kuitenkin vain kansallista ja kirkollista yhtenäisyyttä korostavalle sanomalle.

Maria Takala-Roszczenko, TT, FM, kirkkomusiikin yliopistotutkija, Itä-Suomen yliopisto
maria.takala@uef.fi

104 Kemppe 2017, 151.

105 Loima 2001.

106 Pihlainen 2011, 6.

107 Vrt. Loima 2001, 20–22.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

SOAKA Suomen ortodoksisen arkkipiispan kanslian arkisto,
Kuopio

Fb 1/1928 (F 18), Fc 4/1933 (F 26)

SOKHA Suomen ortodoksisen kirkollishallituksen arkisto,
Kuopio.

Ca 16/1928

Kansalliskirjasto, Helsinki. MS. Mus. Kotilainen, A. Kantaatit,
kotelo 3, nro 3

PAINETUT LÄHTEET

10-vuotismuistojuhla

1928 ”Kr. katolisen kirkkokunnan 10-vuotismuistojuhla.”
Laatokka 27.11.1928, 2, 4.

Herman, Arkkipiispa

1928 ”Arkkipiispamme Hermanin paimenkirje kaittavil-
lensa kirkkokuntamme itsenäisyyden 10-vuotisjuhlan
johdosta.” *Aamun Koitto* 21–22. Sortavala: Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta, 246–248.

Kononoff, Konstantin

1928 ”Piiireitä p. Sergein ja Hermanin Veljeskunnan toi-
minnasta 10 vuoden aikana.” *Aamun Koitto* 21–22.
Sortavala: Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta,
288–291.

Kreikkalaiskatolisen kirkon kalenteri karkausvuodelle 1928

1927 Helsinki: Weilin & Göös.

Okulov, Sergei

1933 ”Suomen ortodoksisen kirkon tila 1800-luvulla.” *Orto-
doksia* 1, 3–18.

Solntsew, Sergei

1928 ”Suomen itsenäinen ortodoksinen kirkkokunta en-
simmäisen vuosikymmenen kuluessa v. 1918–1928.”
Aamun Koitto 21–22. Sortavala: Pyhien Sergein ja
Hermanin Veljeskunta, 249–278.

Ylimääräinen kirkolliskokous

1919 ”Suomen kreikkalais-katolisen kirkkokunnan ylimää-
räinen kirkolliskokous.” *Aamun Koitto* 12–13. Sortava-
la: Pyhien Sergein ja Hermanin Veljeskunta, 104–111.

KIRJALLISUUS

Frilander, Timo

1995 ”Valtiovalta, venäläiset ja kalenterikysymys 1917–
1923.” *Ortodoksia* 44. Kuopio: Ortodoksisen pappien
liitto ja Helsingin yliopiston ortodoksian ja Itä-Euroo-
pan kirkkojen tutkimuksen laitos, 56–84.

- 1997 ”Ajanlaskukysymys ja Suomen kansallistuva ortodoksinen kirkko 1923–1927.” *Ortodoksia* 46. Kuopio: Ortodoksisten pappien liitto ja Helsingin yliopiston ortodoksian ja Itä-Euroopan kirkkojen tutkimuksen laitos, 80–103.
- Hirvonen, Sari
- 2015 *Keisarin luostarista marginaaliin: Valamon veljestö ja kansallinen identiteetti 1910–1939. Sosiaalishistoriallinen tutkimus munkkiyhteisöstä ja sen sopeutumisesta.* Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Husso, Katariina
- 2011 *Ikkunoita ikonien ja kirkkoesineiden historiaan: Suomen autonomisen ortodoksinen kirkon esineellinen kulttuuriperintö 1920–1980-luvuilla.* Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Hämynen, Tapio
- 1995 *Suomalaistajat, venäläistäjät ja rajakarjalaiset: Kirkko ja koulukysymys Raja-Karjalassa 1900–1923.* Joensuu: Joensuun yliopisto.
- 2013 ”Rajakarjalaisen kieliyhteisön rapautuminen ja karjalankielisten määrä Suomessa.” *Karjala-kuvaa rakentamassa.* Toim. Pekka Suutari. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 182–213.
- 2016 ”Ortodoksinen kirkon toiminta Salmissa itsenäisyyden aikana.” *Rajoil da randamil: Salmi ja salmilaiset 1617–1948.* Toim. Jukka Kokkonen. Saarijärvi: Salmi-Säätiö, 364–412.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna
- 2004 ”Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta.” *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista.* Toim. Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.
- Juhila, Kirsi
- 2004 ”Leimattu identiteetti ja vastapuhe.” *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista.* Toim. Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.
- Katajala, Kimmo
- 2013 ”Konstruoitu Karjala: Suomalaisen historian tutkimuksen Karjala-paradigmat 1900-luvulla.” *Karjala-kuvaa rakentamassa.* Toim. Pekka Suutari. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 29–82.
- Kemppi, Hanna
- 2017 *Kielletty kupoli, avattu alttari: Venäläisyyden häivyttäminen Suomen ortodoksisesta kirkkoarkkitehtuurista 1918–1939.* Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Kilpeläinen, Hannu
- 2000 *Valamo – karjalaisten luostari? Luostarin ja yhteiskunnan interaktio maailmansotien välisenä aikana.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koukkunen, Heikki
- 1977 *Suomen valtiovalta ja kreikkalaiskatoliset 1881–1897.* Joensuu: Joensuun korkeakoulu.
- 1982 *Tuiskua ja tyventä: Suomen ortodoksinen kirkko 1918–1978.* Heinävesi: Valamon luostari.
- Laitila, Teuvo
- 2004 *Uskon luotsi: Sergei Okulov Suomen ortodoksien vaiheissa.* Jyväskylä: Aamun Koitto.
- Loima, Jyrki
- 2001 *Muukalaisina Suomessa: Kaakkoisen Kannaksen kreikkalaiskatoliset venäläisseurakunnat kansallisena ongelmana 1889–1939.* Helsinki.
- Nokelainen, Mika
- 2009 ”Ortodoksit ja sota.” *Sisällissota ja kirkko.* Toim. Ilkka Huhta. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura, 114–129.
- 2010 *Vähemmistövaltiokirkon synty: Ortodoksinen kirkkokunnan ja valtion suhteiden muotoutuminen Suomessa 1917–1922.* Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Ollila, Anne
- 2010 *Kirjoituksia kulttuurista, sukupuolesta ja historiasta.* Historiallinen arkisto 132. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2011 ”Valokuvat historiatietoisuuden rakentajana: Turku C. J. Schoultzin kaupunkikuvissa.” *Kasvatus & Aika* 5: 3, 82–113.
- Pihlainen, Kalle
- 2011 ”Historia, historiatietoisuus ja menneisyyden käyttö.” *Kasvatus & Aika* 5: 3, 5–17.
- Setälä, U. V. J.
- 1966 *Kansallisen ortodoksinen kirkkokunnan perustamiskysymys Suomen politiikassa 1917–1925.* Porvoo: WSOY.
- Suoninen, Eero
- 2016 ”Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen.” *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käytöt.* Tampere: Vastapaino, 229–247.
- Tepora, Tuomas
- 2011 *Lippu, uhri, kansakunta: Ryhmäkokemukset ja -rajat Suomessa 1917–1945.* Helsinki: Yliopistopaino.
- Valokuvan taide
- 1992 *Valokuvan taide: Suomalainen valokuva 1842–1992.* Toim. Jukka Kukkonen & Tuomo-Juhani Vuoremaa & Jorma Hinkka. Helsinki: SKS.